

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ДИКИЙ АНАТОЛІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК 351.9:65.012.8 (477)

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 21.04.01 – економічна безпека держави

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів – 2023

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Державному університеті «Житомирська політехніка»
Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант доктор наук з державного управління,
доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України
ГРИЦИШЕН Дмитрій Олександрович,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
проректор з науково-педагогічної роботи
та інноваційного розвитку

Опоненти: доктор економічних наук, професор
ФЛЕЙЧУК Марія Ігорівна,
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького,
професор кафедри маркетингу

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
КОРИСТІН Олександр Євгенійович,
Державний науково-дослідний інститут МВС
України, головний науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України
ПАНЧЕНКО Володимир Анатолійович,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, в. о. завідувача
кафедри математики та методики її навчання

Захист відбудеться 8 вересня 2023 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.04 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Гобела

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання гарантування економічної безпеки України є вкрай важливим уже впродовж кількох десятиліть і значно актуалізувалося в умовах повномасштабного воєнного вторгнення росії. Безперечно, що державна політика гарантування економічної безпеки повинна мати комплексний характер та враховувати сукупність внутрішніх та зовнішніх детермінант. Проте, важливою складовою гарантування економічної безпеки є система державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, яка впливає майже на усі змістовні та формальні складові економічної безпеки. Складність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності обумовлена тим, що це не лише реалізація правоохоронної функції, але й регулятивної, соціальної, економічної та політичної. Економічна злочинність має безумовний вплив на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів – і зсередини, і ззовні. Важливе значення для розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як інструменту гарантування економічної безпеки держави має ідентифікація наслідків цих злочинів. Це дасть змогу повною мірою сформулювати комплексне бачення окресленої наукової проблеми і розробити нові підходи до запобігання та протидії економічній злочинності. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є складною проблемою, що має динамічний характер, адже трансформація суспільних відносин водночас вимагає змін у методології формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

Питання запобігання економічній злочинності в Україні та інших країнах порушувалися в працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких: Т. Арделян, Р. Баранов, В. Берізко, К. Биков, К. Бисага, О. Біленко, А. Білецький, О. Білько, С. Браверман, С. Буяджи, А. Вавриш, В. Веклич, М. Височанський, І. Войтович, А. Волошенко, О. Гейц, О. Герасимов, Н. Голота, Д. Грицишен, Д. Гудков, А. Давидюк, А. Даниляк, О. Добрава, В. Дем'янчук, Ю. Дмитрієв, В. Євдокимов, М. Євдокімова, Д. Єренко, Д. Іщук, Н. Кантор, М. Кікалішвілі, А. Кладченко, А. Ключко, М. Ковальчук, Р. Колб, Д. Корецька-Шукевіч, О. Користін, Д. Костенко, О. Крижановський, В. Купрієнко, Є. Лаврентьєв, О. Макаренков, Д. Михайленко, А. Мошнін, А. Новак, О. Новіков, В. Нонік, Д. Олійник, Н. Опанасенко, А. Павлишина, О. Павлюх, В. Панченко, В. Паутов, Ю. Піцик, А. Приходько, А. Самойлович, С. Свірко, Р. Содомора, Р. Сосков, І. Супрунова, Н. Рогатинська, В. Топчій, В. Трепак, М. Флейчук, В. Франчук, І. Чемерис, В. Чорний, К. Чередник, Я. Швидкий, О. Шкуропат та інші. Серед зарубіжних вчених зазначені проблеми вирішували Р. Альба, Т. Арваніти, Дж. Е. Бовен, Ф. Ван Зил, Е. Кванса, Р. Кендалл, Р. Маккензі, К. Накадзима, Е. Пельзес, Е. Сатерленд, М. Серіо, Б. Феррейра, Дж. Хаклер та інші.

Попри наукову та практичну значущість праць вказаних вчених, констатуємо, що деякі питання залишилися поза їхньою увагою. Зокрема, актуальними напрямками розробки державної політики запобігання та протидії

економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України визначають такі проблемні питання: уточнення змісту поняття «економічні злочини»; виявлення симптомів проблеми гарантування економічної безпеки та здійснення їх аналітичної діагностики; визначення суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та протидії економічній злочинності; розробка механізмів забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

Наукова проблема дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні методологічних положень формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету «Житомирська політехніка» за темами: «Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів» (номер державної реєстрації 0120U103443); «Використання цифрових технологій в системі запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, для запобігання фінансуванню тероризму» (номер державної реєстрації 0122U200730). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою теоретичних, організаційних, методологічних положень та механізмів формування і реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в удосконаленні державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Для досягнення мети в роботі окреслено такі завдання:

- визначити понятійно-змістовні положення економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави;
- ідентифікувати наслідки економічної злочинності для економічної безпеки держави та виокремити серед них найбільш деструктивні;
- розробити методологію формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави;
- визначити симптоми проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави;
- встановити системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як складової гарантування економічної безпеки України;
- здійснити діагностику наслідків економічної злочинності і системних проблем державної політики запобігання та протидії їй;
- розробити науково-методичний підхід до удосконалення напрямів діяльності органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

– сформувати механізм розширення діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

– розробити теоретико-методологічні положення формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та протидії економічній злочинності;

– визначити основні складові механізму міжнародної співпраці у сфері запобігання та протидії економічній злочинності;

– розробити механізми забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

Об'єктом дослідження є процес розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні положення розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі державного управління та вироблення державної політики. Сформована джерельна база дослідження проблем державної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 1.1) ґрунтується на застосуванні методів бібліометричного аналізу, систематизації та теоретичного узагальнення. Методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, систематизації, групування використані для обґрунтування теоретичного уявлення та методологічних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності (п. 1.2). Ідентифікація наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави (п. 1.3) ґрунтується на застосуванні методів індукції та дедукції, систематизації, узагальнення. Розроблена комплексна методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності (п. 2.1, 2.2, 2.3) була розглянута крізь призму наукових методів: аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, систематизації, статичного аналізу, абстрагування та аналогії. Розкриття значення економічної злочинності як деструктивного фактора економічного розвитку держави (п. 3.1) ґрунтується на методах аналогії, абстрагування, теоретичного узагальнення, індукції та дедукції. Системний підхід використано для обґрунтування властивостей політико-правових і соціально-економічних наслідків економічної злочинності, які визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки (п. 3.2, 3.3). Запропоновані напрями трансформації діяльності суб'єктів органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 4.1, 4.2, 4.3), ґрунтуються на методології інституційного аналізу, системного підходу, моделювання. Розроблена інформаційно-комунікаційна система та механізми забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності (п. 5.1, 5.2), налагодження міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії економічній злочинності (п. 5.3) ґрунтуються на методах

моделювання, індукції та дедукції, групування, систематизації, абстрагування та аналогії.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем економічної злочинності, економіки, правоохоронної діяльності та державного управління, економічної безпеки; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн з питань запобігання корупції та боротьби з економічною злочинністю); офіційні дані Державної служби статистики України, Держфінмоніторингу, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Національної поліції, Міністерства фінансів України; матеріали міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; довідкові та інформаційні видання міжнародних організацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України. Основні положення наукової новизни такі:

вперше:

– розроблено комплексну інформаційно-комунікаційну систему реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки, яка охоплює: вихідні положення, що ґрунтуються на теорії комунікації; ідентифікацію складових комунікації на усіх етапах і рівнях реалізації правоохоронної функції; структурні складові інформаційно-комунікаційної системи та механізм їх функціонування; порядок упровадження новітніх технологій в процеси запобігання та протидії економічній злочинності, що уможливорює взаємодію та узгодження діяльності суб'єктів реалізації державної політики;

– обґрунтовано склад і зміст репутаційних наслідків економічної злочинності, що впливають на рівень економічної безпеки держави, до яких віднесено: зниження довіри міжнародних організацій до держави; відсутність довіри до органів державної влади та правоохоронних органів з боку населення, бізнес-структур та міжнародних партнерів; зниження довіри інших держав; відсутність довіри іноземних інвесторів до економічної системи держави. Врахування цих наслідків допоможе сформулювати комплекс заходів взаємодії із міжнародними партнерами;

– розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки держави, що передбачає сукупність послідовних етапів: 1) визначення та ідентифікація симптомів проблеми; 2) визначення та ідентифікація системних проблем; 3) обґрунтування змістовних характеристик; 4) вихідні положення; 5) напрями реалізації; 6) визначення об'єктів впливу; 7) встановлення напрямів трансформації діяльності суб'єктів; 8) визначення властивостей та встановлення напрямів розвитку методів, інструментів, засобів та складових забезпечення; 9) формування інформаційно-комунікаційної системи; 10) розробка механізмів забезпечення

безпеки; 11) розробка механізму оцінки ефективності реалізації державної політики. За кожним етапом обґрунтовано змістовні положення та визначено порядок дій, що дозволить підвищити якість державно-управлінських рішень щодо економічної безпеки держави;

– розроблено теоретичні положення ідентифікації симптомів проблеми економічної безпеки держави економічного та неекономічного характеру, зумовлених впливом економічної злочинності, що дає можливість на методологічному рівні визначати вектори державної політики запобігання та протидії економічній злочинності;

удосконалено:

– понятійний апарат державної політики запобігання та протидії економічній злочинності щодо уточнення змісту поняття «економічні злочини», які запропоновано розглядати, на відмінну від відомих, як загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб. Це дозволило розширити теоретичне наукове знання про економічні злочини як соціальні явища, що є деструктивними факторами економічної безпеки;

– теоретичну модель ідентифікації наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави, яка вирізняється з-поміж інших такими складовими: 1) інформаційна модель структурування наслідків економічної злочинності та їх впливу на структурні складові економічної безпеки (бюджетна, фінансова, інвестиційна, інноваційна, виробнича, демографічна, соціальна, зовнішньоекономічна безпеки); 2) модель структуризації наслідків економічної злочинності (економічні, репутаційні, політичні, геополітичні, соціальні, екологічні), що формує комплексне бачення вирішення проблем забезпечення економічної безпеки держави;

– методичні підходи до діяльності центральних органів виконавчої влади як суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки України шляхом: 1) ідентифікації напрямів діяльності та об'єктів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічну злочинність; 2) групування органів центральної виконавчої влади за їх роллю в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; 3) розширення діяльності суб'єктів реалізації державної політики, що покращує координацію між суб'єктами державної політики та сприяє її системності;

– механізм розширення напрямів діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції у сфері запобігання та протидії економічній злочинності шляхом визначення пріоритетних напрямів їх спільної діяльності щодо протидії економічним злочинам, які становлять загрозу національним інтересам, що вирізняється від наявних підходів: 1) виокремленням економічних злочинів, які пов'язані із російсько-українською війною; 2) формами організації спільної діяльності (створення спільних слідчих груп,

залучення фахівців, спільне використання ресурсів, обмін інформацією, консультування, інші специфічні форми); 3) фінансуванням таємних видатків спільної діяльності, що дає змогу розширити можливості правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки держави;

– механізм міжнародної співпраці суб'єктів правоохоронної системи України з міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн, який вирізняється від діючого такими складовими: 1) створення міжвідомчого центру комунікації; 2) визначення напрямів співпраці з Інтерполом та Європолем; 3) розробка форм організації взаємодії в процесі протидії економічним злочинам; 4) формування кадрових вимог до офіцерів зв'язку; 5) встановлення напрямів співпраці з правоохоронними органами зарубіжних країн щодо профілактики економічної злочинності, підготовки та перепідготовки кадрів, реалізації спільних операцій. Запровадження цього механізму дозволить підвищити рівень ресурсного, кадрового та інформаційного забезпечення протидії економічній злочинності;

– механізм забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що порівняно з відомими передбачає: об'єкти інформаційної безпеки та кіберзахисту; суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки на різних рівнях реалізації державної політики; мету та завдання механізму; етапи формування та реалізації механізму та форми його забезпечення (фінансове, організаційне, правове, кадрове), що забезпечує відповідний рівень захисту інформації та каналів її передачі;

набули подальшого розвитку:

– науковий підхід до обґрунтування системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, який дав змогу виявити такі: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; 3) низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; 4) відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність підходів до вивчення економічних злочинів як суспільної загрози, що дозволяє трансформувати механізм реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності;

– інструментарій виявлення та оцінки рівня впливу політико-правових наслідків економічної злочинності (рівень демократії в країні; рівні дієздатності держави; рівень дотримання верховенства права) на економічну безпеку держави, що дозволяє враховувати їх у підготовці нормативних та

організаційних заходів для усунення таких злочинів, а в окремих випадках, коли на такому етапі це неможливо – до мінімізації їх проявів;

– механізм оцінки впливу соціально-економічних наслідків економічної злочинності на економічну безпеку держави, що вирізняється такими складовими: оцінка державного боргу, визначення індексу конкурентоспроможності, індексу якості життя та індексу Джині. Це допомогло ідентифікувати сукупність найбільш проблемних соціально-економічних наслідків економічної злочинності з метою їх подолання через інструменти державної політики.

Практичне значення отриманих результатів. Основні теоретичні та методологічні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами державного управління, правоохоронними органами та закладами вищої освіти, зокрема: Комітетом Верховної Ради України з питань антикорупційної політики (Довідка № 2401/2023-3 від 24.01.2023 р.); Комітетом Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів (Довідка № 1701/2023-1 від 17.01.2023 р.); Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (Довідка № 395д9/11-2023/20480 від 31.01.2023 р.); Головним управлінням національної політики в Житомирській області (Довідка № 263/105/03/12-2023 від 31.01.2023 р.); Державним університетом «Житомирська політехніка» (Довідка № 44-35.725.04/148 від 31.01.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з державною політикою запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 9 міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Аналіз тенденцій розвитку економіки, фінансів, управління та права» (29 березня 2023 р., м. Біла Церква); VIII міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасної науки та освіти» (29-30 березня 2023 р., м. Львів); The 45th International scientific and practical conference «World Development of Science and Technology» (January 16-17, 2023, Ottawa); CXVII міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток науки та техніки: виклики сучасності» (23 січня 2023 р., м. Вінниця); XXV міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку» (7 жовтня 2022 р., м. Рига); I міжнародній науково-практичній конференції «Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика» (7 грудня 2021 року, м. Полтава); Всеукраїнській науково-практичній on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченій Дню науки (10–12 травня 2017 р., м. Житомир); IV All Ukrainian Scientific and Practical Conference «Current Trends

in Young Scientists' Research» (April 12, 2017, Zhytomyr); XXXVI-й науково-практичній міжвузівській конференції, присвяченій Дню науки, (12-13 травня 2011 р., м. Житомир).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 41 науковій праці, із них: 2 монографії (в тому числі 1 – одноосібна); 3 статті у зарубіжних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; 2 статті у періодичних наукових виданнях зарубіжних країн; 16 статей у наукових фахових виданнях України; 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях, 9 праць – у інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 420 сторінках друкованого тексту. Наукова робота містить 42 таблиці, 87 рисунків. Список використаних джерел налічує 402 найменування і розміщений на 44 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, з'ясовано зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію й оприлюднення.

У першому розділі *«Теоретичні положення розвитку державної політики запобігання та протидії економічній злочинності»* представлено понятійно-змістові положення та властивості економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави, розкрито тенденції публікаційної активності за об'єктом дослідження та ідентифіковано наслідки економічної злочинності для економічної безпеки держави.

Проведений аналіз літературних джерел дозволив ідентифікувати різні підходи до розуміння економічної злочинності, в межах яких це явище розглядається як: діяння у сфері економічних відносин; кримінально карані корисливі діяння; умисні корисливі злочини; корисливі зазіхання; вид злочинів; навмисні або необережні діяння; порушення інтересів; протиправна діяльність; соціально-економічне явище; джерела тіньової економіки.

Встановлено, що різноплановість підходів до розуміння змісту економічної злочинності обумовлено такими факторами: 1) економічні злочини є об'єктом різних галузей права, зокрема: господарського, земельного, екологічного, адміністративного, міжнародного та кримінального. Якщо більшість галузей встановлюють параметри економічної діяльності та економічної системи в цілому, то кримінальне право характеризує економічну злочинність із позиції порушення таких параметрів; 2) економічні злочини знаходяться на перетині інтересів учасників суспільних відносин, зокрема: підприємств; державних органів; фінансово-кредитних установ; міжнародних організацій; громадських організацій та громадян. Це означає, що економічні злочини можуть становити загрозу діяльності кожного учасника суспільних відносин, а відтак є загрозою економічній безпеці держави, що призводить до порушення інтересів та, як

наслідок, до відсутності соціального консенсусу; 3) економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема: економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних. Це сприяє різному розумінню об'єктно-предметного поля визначення економічної злочинності й, відповідно, їх різного тлумачення. У цьому дослідженні під економічною злочинністю запропоновано розуміти загрозу економічній безпеці держави, що проявляється у протиправній економічній діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушенні вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб.

Обґрунтовано механізм ідентифікації наслідків економічної злочинності з позиції впливу на економічну безпеку держави. Усі наслідки запропоновано групувати на наслідки прямого (ті, що мають прямий вплив на рівень економічної безпеки держави та її окремих підсистем, а також є деструктивними та дестабілізуючими факторами економічного розвитку, які призводять до системних економічних криз) та опосередкованого впливу (ті, що не мають прямого впливу на економічну систему, але призводять до зниження потенціалу держави і, своєю чергою, провокують кризи) (рис. 1). З позиції їх змісту та прояву пропонуємо групувати наслідки економічної злочинності так: 1) економічні наслідки (проявляються в дестабілізації та деструктуризації економічної системи держави та її підсистем, що може призвести до системної економічної кризи); 2) соціальні наслідки (зменшення соціальної захищеності населення та економічний розрив між різними верствами населення, що призводить до соціальних конфліктів); 3) геополітичні наслідки (дестабілізація економічної системи призводить до унеможливлення виконання державою окремих функцій, зокрема безпекової, та є причиною втрати суверенітету або територіальної цілісності держави); 4) екологічні наслідки (економічна злочинність у сфері використання природних ресурсів може призвести до екологічних збитків, а отже і неможливості забезпечення сталого розвитку держави як інструменту гармонізації екологічних, соціальних та економічних інтересів учасників суспільних відносин); 5) політичні наслідки (економічна злочинність призводить до створення олігархату, що, як наслідок, викликає дестабілізацію політичної системи та системну політичну кризу); 6) репутаційні наслідки (економічна злочинність впливає на рівень довіри міжнародних партнерів, зокрема донорів, інвесторів та міжнародних організацій, що є вкрай важливим в умовах глобалізаційних перетворень та може спричинити економічну, соціальну, гуманітарну та політичну ізоляцію держави) (рис. 2).

Встановлено, що репутаційні наслідки є найбільш руйнівними для економічної безпеки держави та національної безпеки загалом. До репутаційних наслідків пропонуємо відносити зниження довіри: 1) населення до правоохоронних органів; 2) іноземних інвесторів до економічної системи держави; 3) інших держав, а також міжнародних організацій; 4) до органів державної влади. Визначено, що наслідки економічної злочинності впливають на такі структурні складові економічної безпеки як: бюджетна, фінансова, інвестиційна, інноваційна, виробнича, демографічна, соціальна, зовнішньоекономічна.

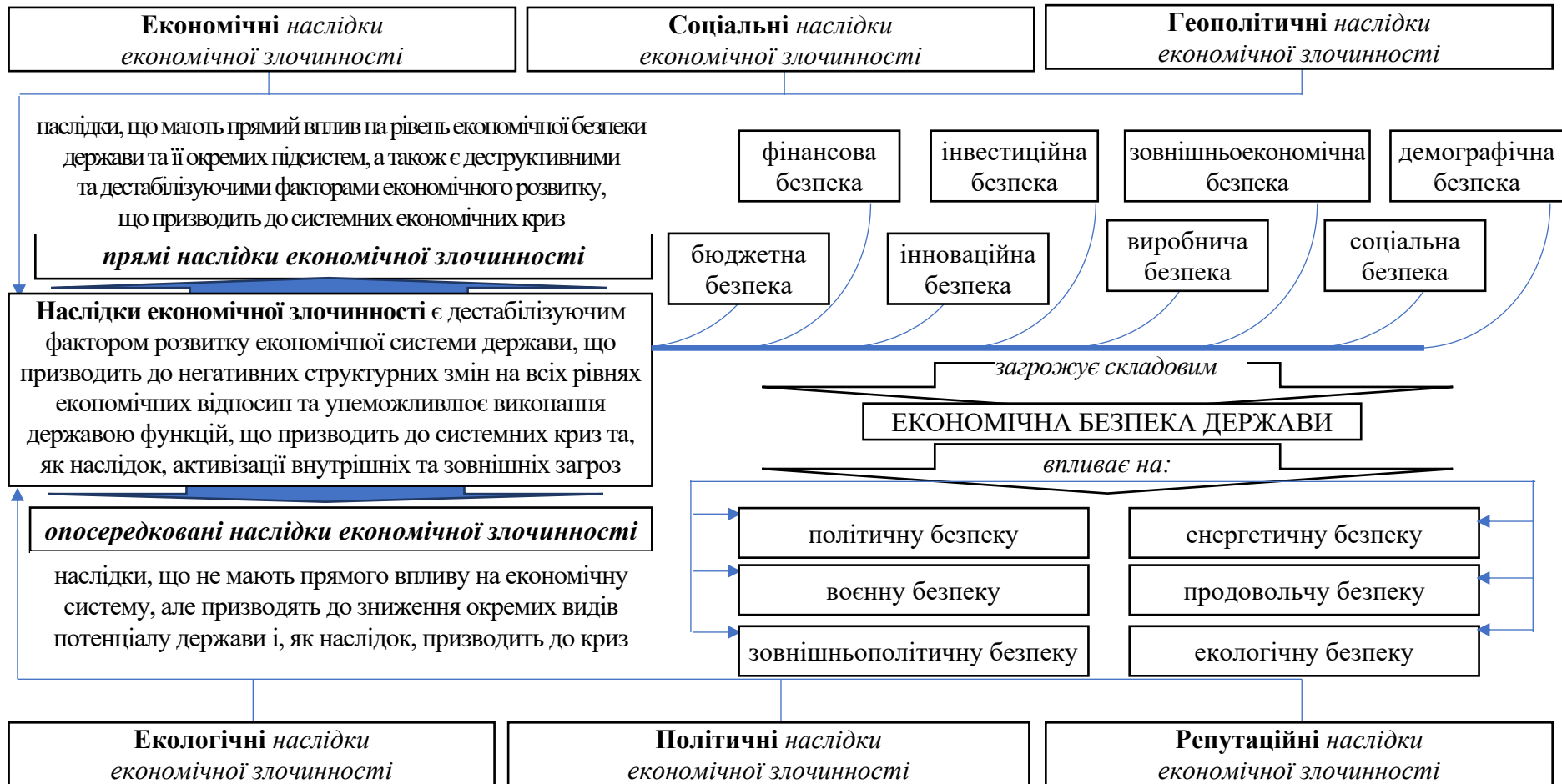

Рис. 1. Ідентифікація наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

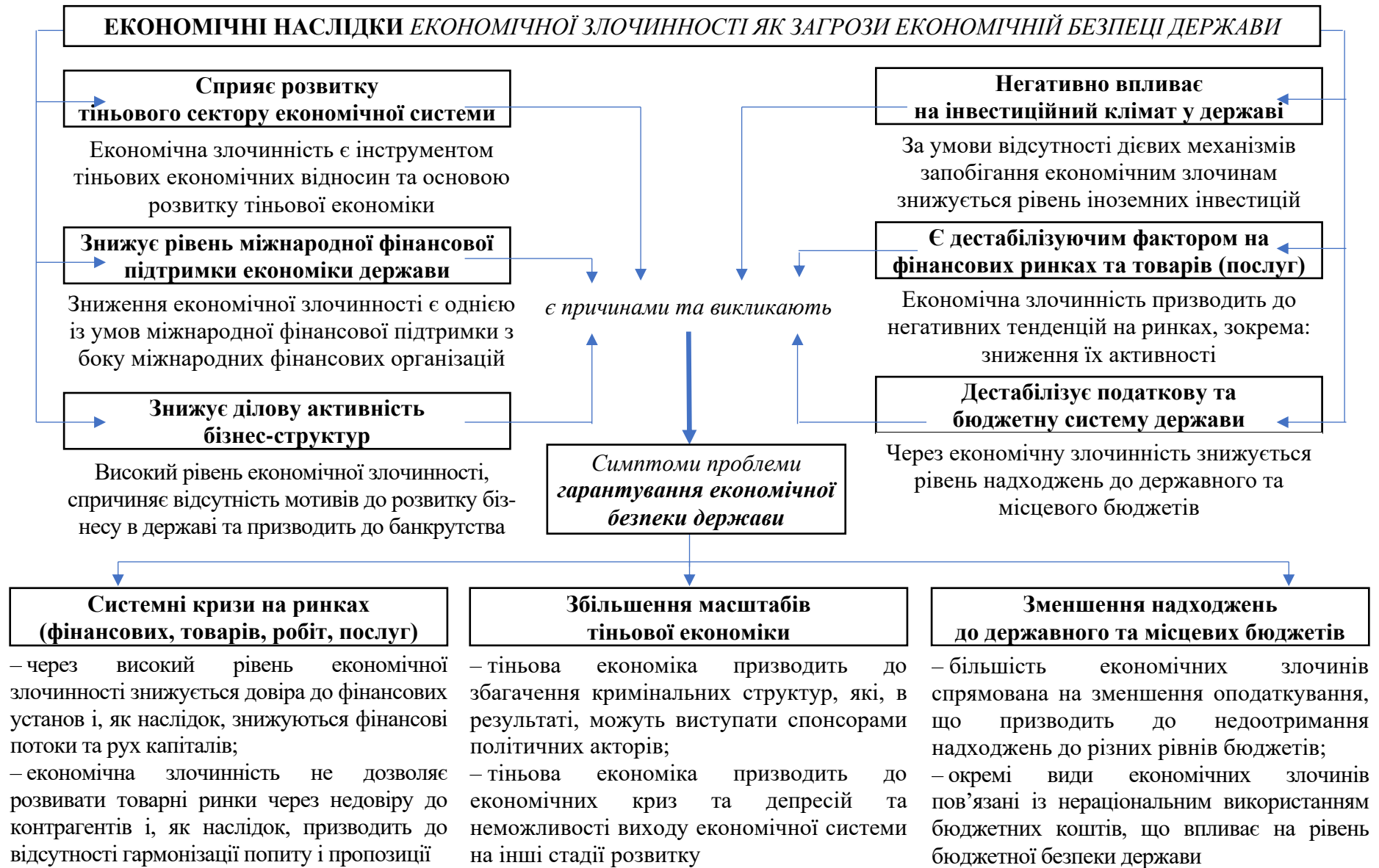

Рис. 2. Ідентифікація економічних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

У другому розділі «*Методологічні підходи до формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки*» розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави; обґрунтовано необхідність ідентифікації та виділення симптомів проблеми гарантування економічної безпеки держави економічного та неекономічного характеру, зумовлені рівнем економічної злочинності; обґрунтовано склад та зміст системних проблем досліджуваної державної політики.

Запропоновано розглядати державну політику як сукупність послідовних заходів, які становлять процес вироблення, реалізації, верифікації та оцінки державно-управлінських рішень, які передбачають сукупність методів, процедур, інструментів та принципів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічні відносини та економічну злочинність у державі для подолання її наслідків та вирішення проблеми гарантування економічної безпеки держави. Встановлено, що державна політика запобігання та протидії економічній злочинності має формуватися внаслідок: 1) врегулювання інтересів більшості учасників суспільних відносин для створення умов балансу публічних, приватних та державних інтересів з урахуванням впливу економічної злочинності на рівень національної безпеки держави; 2) організації взаємодії різних суб'єктів реалізації державної політики в безпековій, соціальній, інформаційній, економічній, правоохоронній, міжнародній та інших сферах; 3) реагування на загрози, які зумовлені глобалізацією.

Методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави становлять сукупність послідовних етапів, зміст яких представлено в табл. 1.

Вперше запропоновано виділяти симптоми проблеми державної політики, до яких віднесено: 1) збільшення масштабів тіньової економіки; 2) системні кризи на ринку трудових ресурсів; 3) високий рівень терористичних загроз; 4) відсутність міжнародної підтримки держави; 5) відсутність перспектив сталого економічного розвитку; 6) високий рівень геополітичних загроз воєнного характеру; 7) формування авторитарного і тоталітарного режимів у державі; 8) системні кризи на ринках (фінансових, товарів, робіт, послуг); 9) зменшення надходжень до державного та місцевого бюджетів; 10) неможливість отримання додаткового фінансування бюджетних видатків; 11) неефективні державно-управлінські рішення щодо подолання криз; 12) ресурсна залежність держави та використання її як сировинного придатку; 13) недовіра до державних інституцій, що призводить до негативних суспільних настроїв; 14) високий соціальний розрив у доходах як причина негативних суспільних настроїв. Такі симптоми характеризують високий вплив економічної злочинності на рівень економічної безпеки держави та потребують їх нагального вирішення, що забезпечить виконання сукупності державних функцій, зокрема: безпекової, правоохоронної, соціальної, економічної, міжнародної та інших.

Таблиця 1

**Вихідні положення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності
в системі гарантування економічної безпеки**

ОБ'ЄКТНО-ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ									
Об'єкт державної політики					Предмет державної політики				
<i>в сфері економічної діяльності</i>					Процес вироблення, формування та реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності, які полягають у трансформації соціально-економічних відносин (міжнародному, макроекономічному, регіональному та мікроекономічному рівнях) для обмеження детермінантів та можливостей скоєння економічного злочину та реформування правоохоронної системи в напрямку підвищення ефективності заходів із запобігання та протидії ним як складової гарантування економічної безпеки держави				
Діяльність учасників соціально-економічних відносин (суб'єкти господарювання, інституційні ринки, регулятори) на різних рівнях економічної системи, яка функціонує як в межах чинного законодавства, так і через економічні злочини для задоволення корисливих потреб особи або групи осіб, що становить загрозу економічній безпеці держави									
<i>в сфері правоохоронної діяльності</i>									
Правоохоронна система, діяльність правоохоронних органів та інших суб'єктів реалізації правоохоронної функції щодо запобігання та протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки держави									
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ									
Мета державної політики – вироблення державно-управлінських рішень, формування та реалізація механізмів їх реалізації, удосконалення діяльності суб'єктів реалізації для уникнення детермінант прояву, мінімізації наслідків, запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави									
Завдання державної політики									
1. Впровадження інструментів трансформації суспільної свідомості для зниження рівня толерантності до економічних злочинів			2. Розробка інформаційно-комунікаційної системи між суб'єктами формування та реалізації державної політики			3. Розробка та реалізація заходів щодо зниження детермінантів, що уможливають економічну злочинність			
4. Розробка системи безпеки процесу реалізації державної політики			5. Трансформація системи вивчення економічної злочинності та її наслідків			6. Розширення складу економічних злочинів в ККУ та санкцій за їх скоєння			
7. Налагодження системи зв'язків з міжнародними організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн			8. Формування системи профілактики та превентивних заходів проти економічної злочинності			9. Формування системи оцінки ефективності державної політики для гарантування економічної безпеки			
10. Пеналізація та депеналізація окремих видів злочинів			11. Трансформація системи забезпечення суб'єктів реалізації державної політики			12. Розширення інституційної структури правоохоронної системи України			
ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ									
Принципи-властивості					Принципи-обмеження				
Комплексність	Системність	Об'єктивність	Прозорість	Постійність	Законність	Міжгалузевість	Аполітичність	Професіоналізм	Гласність
Принципи-вимоги									
Справедливість			Рівність			Гуманізм		Ефективність	
СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ									
Взаємодія зі стейкхолдерами державної політики			Взаємодія між правоохоронними органами			Взаємодія з міжнародними поліцейськими організаціями		Взаємодія з правоохоронними органами зарубіжних країн	
ОБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ									
Інформація			Ресурси			Кадри			
ОБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ									
Інформаційна безпека правоохоронної системи			Фізична безпека правоохоронного органу			Особиста безпека правоохоронців та членів їх сімей			
Обмеження політичного впливу на реалізацію правоохоронної функції			Обмеження корупційного впливу на правоохоронну функцію			Особиста безпека учасників правоохоронних дій			

Визначено склад і зміст системних проблем досліджуваної державної політики: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; 3) низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; 4) відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози. Встановлено їх значення у формуванні вихідних положень державної політики та визначено напрями подолання.

У третьому розділі *«Аналітична діагностика системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності»* здійснено аналітичну оцінку стану та тенденцій економічної злочинності в Україні, ідентифіковано сукупність політико-правових та соціально-економічних наслідків економічної злочинності.

За результатами аналізу динаміки вчинених кримінальних правопорушень економічного характеру за ступенем тяжкості протягом 2018–2022 рр. (рис. 3) встановлено, що рівень економічної злочинності в державі є високим. Навіть зважаючи на позитивну динаміку щодо зменшення кількості економічних злочинів за окремими статтями ККУ, вбачаємо за необхідне здійснювати заходи щодо удосконалення нормативного забезпечення та здійснення попереджувальних заходів відповідними установами у цьому напрямі для підвищення рівня економічної безпеки країни. Проведений аналіз наявної бази економічних злочинів дає змогу здійснити нормативні та організаційні напрацювання щодо напрямів усунення таких злочинів, а в окремих випадках, коли на такому етапі це неможливо – до мінімізації їх проявів.

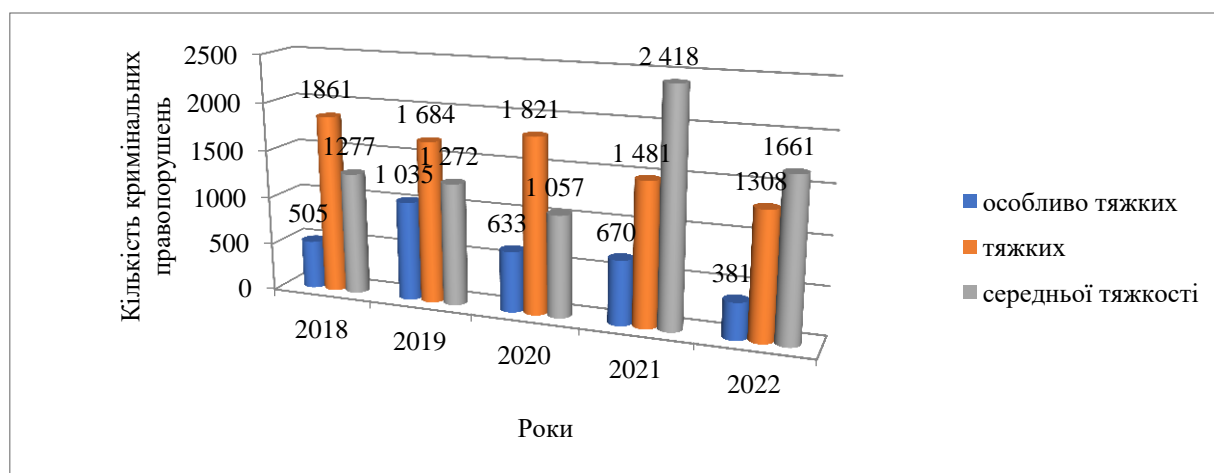

Рис. 3. Динаміка вчинених кримінальних правопорушень економічного характеру за ступенем тяжкості, 2018–2022 р.

У дослідженні ідентифіковано сукупність політико-правових наслідків економічної злочинності, серед яких: 1) формування політичного режиму як варіанту розвитку суспільства (демократичного або авторитарного) (рис. 4), який, з одного боку, є результатом історичного розвитку країни, а з іншого – прагненням населення щодо вектору розвитку держави в майбутньому, а отже, і визначає тенденцію щодо стану національної безпеки країни та економічної безпеки зокрема; 2) політичне керівництво країни може бути індикатором появи та розвитку економічної злочинності через опосередкований вплив на всі гілки влади задля прийняття рішень у власних інтересах, що знижує рівень економічної безпеки країни та дискредитує її в системі міжнародних відносин; 3) вплив корупційної складової на різних рівнях законодавчої, виконавчої та судової влади, які, з одного боку, забезпечують дотримання норм права, а з іншого – безпосередньо впливають на стан економічної безпеки через вироблення та впровадження завідомо корисливих норм права, які є легальним способом розвитку економічної злочинності.

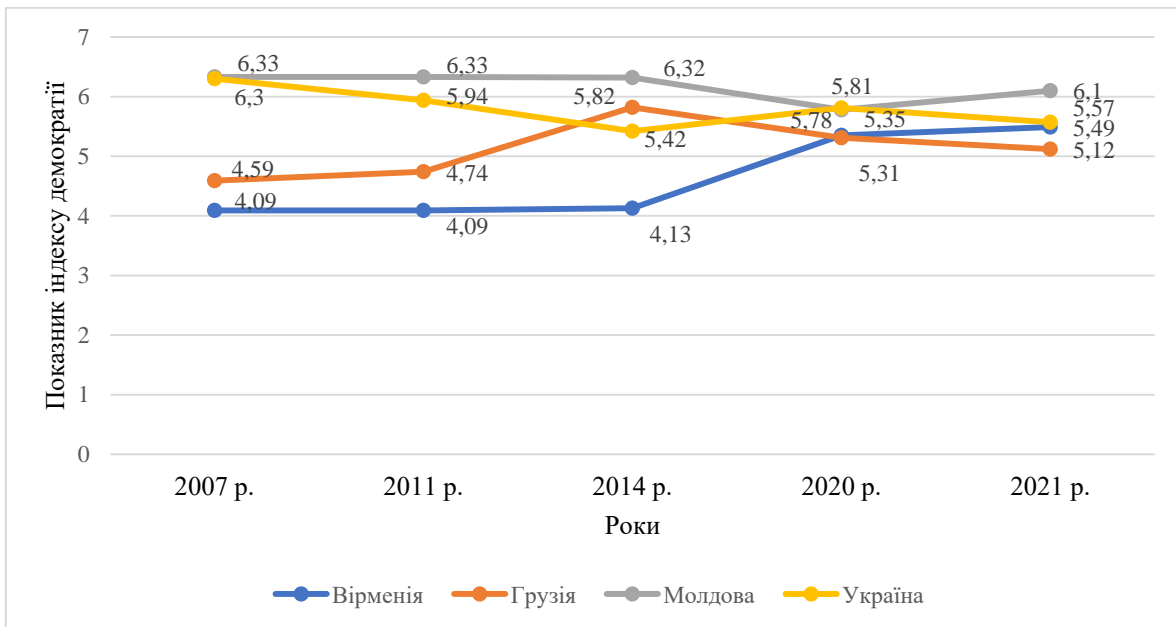

Рис. 4. Індекс демократії країн пострадянського простору з перехідним режимом демократії та недосконалою демократією

Проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність соціально-економічних наслідків економічної злочинності, серед яких: 1) зростання рівня зовнішнього боргу перед зовнішніми агентами (міжнародні організації, країни) задля покриття раніше сформованої штучної заборгованості бюджетних активів, яка є результатом, зокрема різних проявів економічних злочинів, що сприяє розвитку загроз у функціонуванні системи національної безпеки в цілому та економічної безпеки як її складової; 2) зниження рівня конкурентоспроможності країни в системі міжнародних відносин; 3) розподіл суспільства за рівнем доходів і доступністю до різних соціальних благ, що визначає рівень життя населення, його якісний та кількісний рівень відтворення в країні, а відтак впливає на рівень соціально-економічного розвитку країни (рис. 5).

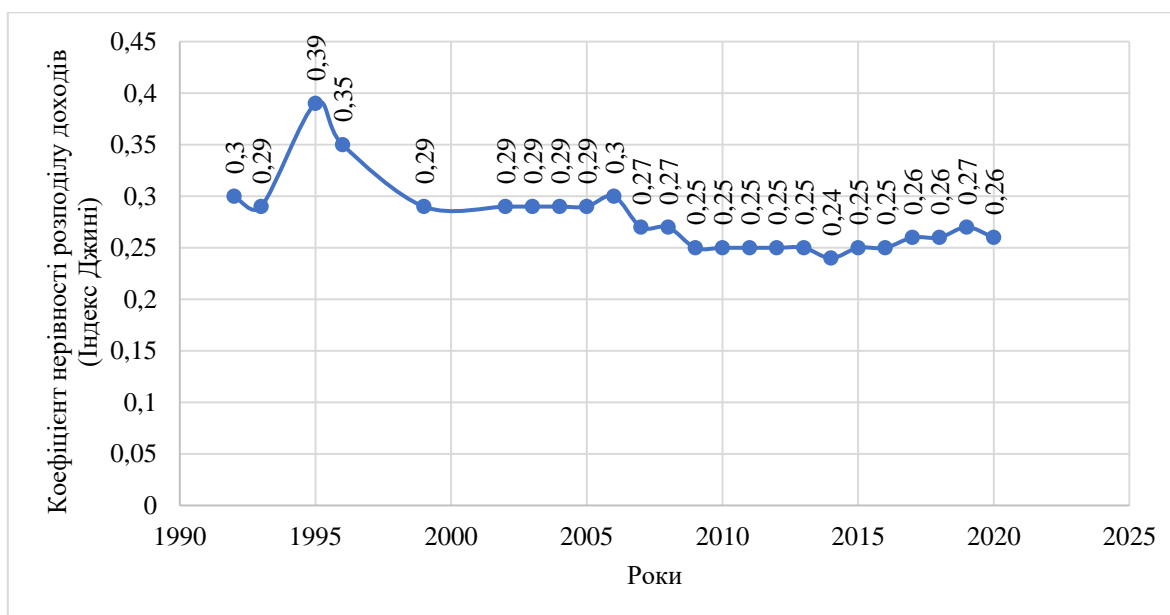

Рис. 5. Аналіз рівня нерівності доходів в Україні за період 1991–2020 рр.

Встановлено, що державна політика має формувати комплекс заходів для зниження рівня економічної злочинності і подолання її наслідків, особливо в період війни та повоєнного відновлення економіки.

У четвертому розділі *«Діяльність суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави»* обґрунтовано напрями діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; окреслено напрями розширення діяльності Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України щодо забезпечення економічної безпеки в контексті подолання економічної злочинності; визначено місце суб'єктів державного фінансового контролю у системі запобігання та протидії економічній злочинності.

Обґрунтовано напрями діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності шляхом вирішення таких завдань: трансформація економічної діяльності; профілактика економічної злочинності; трансформація діяльності правоохоронних органів та органів, що реалізують правоохоронну функцію; формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики; розвиток міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії економічній злочинності; забезпечення безпеки процесу реалізації правоохоронної функції щодо запобігання та протидії економічній злочинності; підготовка кадрів для правоохоронних органів, зокрема підвищення їх кваліфікації в сфері протидії економічній злочинності. За кожним завданням визначено напрями трансформації правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів.

Органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності, згруповано так: що безпосередньо реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; які є регуляторами економічної діяльності; які

реалізують державну політику в сферах, що формують забезпечення реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

В контексті фінансування центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності, запропоновано: 1) проводити моніторинг використання бюджетних коштів міністерств з позиції їх впливу на економічну безпеку держави та можливість виконання державних функцій; 2) здійснювати оцінку бюджету міністерств перед його затвердженням на предмет впливу на економічну безпеку держави; 3) оцінювати бюджет міністерств з позиції можливості виконання покладених на нього державних функцій з огляду на особливості в сфері державної безпеки.

Обґрунтовано напрями розвитку діяльності Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України за такими складовими: удосконалення інформаційно-комунікаційної системи; розширення міжнародної співпраці; забезпечення інформаційної безпеки правоохоронної системи; розширення міжвідомчої взаємодії.

Обґрунтовано ознаки суб'єкта реалізації правоохоронних функцій держави, який є органом державної влади та: 1) має державно-владні повноваження в правоохоронній системі держави; 2) може діяти як правоохоронний орган і як орган державної влади, що реалізує правоохоронну функцію; 3) підпорядковується центральним органам виконавчої влади залежно від їх функціонального призначення; 4) реалізує одну або декілька правоохоронних функцій, що визначаються їх призначенням та специфікою діяльності в забезпеченні правопорядку, державної безпеки та запобігання і протидії злочинності; 5) в своїй діяльності використовує право застосування засобів примусу та право спеціальних повноважень, рівень яких залежить від повноважень суб'єкта реалізації правоохоронної функції; 6) для кадрового забезпечення діяльності суб'єктів реалізації правоохоронних функцій застосовують спеціальні вимоги до підбору кадрового складу; 7) в окремих випадках можуть застосовувати доступ до державної таємниці, якщо це передбачено їхніми повноваженнями, або в окремих випадках разовий доступ (наприклад, під час діяльності спільних слідчих груп); 8) у межах своїх повноважень або ж за наявності загроз національній безпеці в цілому, або економічній безпеці, зокрема, може обмежувати окремі права громадян; 9) в своїй діяльності суб'єкти реалізації правоохоронних функцій мають забезпечити узгодження інтересів учасників суспільних відносин.

Запропоновано у суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності, які реалізують правоохоронну функцію, вирізняти такі специфічні ознаки: 1) мають статус спеціального призначення, зокрема в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; 2) виконують функції в сфері виявлення, розслідування злочинів, що мають економічну мету або потребують економічного обґрунтування; 3) під час формування кадрового потенціалу використовують специфічні вимоги до кадрового складу.

Для забезпечення ефективності бюджетного фінансування суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави запропоновано: передбачати таємні видатки для здійснення спеціальних операцій, що стосуються боротьби із

економічними злочинами, які становлять особливо важливу загрозу економічній безпеці держави; звітування перед профільним комітетом Верховної Ради України щодо використання бюджетних коштів, зокрема таємних видатків; розробити механізм фінансування спільних операцій правоохоронних органів, що мають різне відомче підпорядкування; передбачити фінансування взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями, що здійснюватиметься в різних організаційних формах; передбачити фінансування безперервної освіти правоохоронців на базі закладів освіти та правоохоронних органів зарубіжних країн; передбачити фінансування перепідготовки правоохоронців, які припиняють роботу в правоохоронній системі, але є працездатного віку; передбачити фінансування створення наукових лабораторій для моделювання стану, поширення економічної злочинності та її впливу на економічну безпеку держави; передбачити фінансування тимчасових спільних слідчих міжвідомчих груп щодо розслідування економічних злочинів держави-агресора; передбачити фінансування вивчення економічних та фінансових аспектів воєнних злочинів та розшуку воєнних злочинців.

Запропоновано порядок спільної діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції в контексті протидії сучасним загрозам державній безпеці, що передбачає:

– напрями спільної діяльності: 1) виявлення, розслідування та розкриття економічних злочинів держави-агресора, військовослужбовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави-агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного збройного вторгнення російської федерації; 2) виявлення, розслідування та розкриття економічних злочинів, що були вчинені громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором; 3) виявлення, розслідування та розкриття економічних злочинів, які були вчинені іноземними громадянами під час повномасштабного військового вторгнення російської федерації; 4) виявлення, розслідування та розкриття воєнних злочинів держави-агресора, військовослужбовців, політичних і суспільних діячів, засобів масової інформації держави-агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного військового вторгнення російської федерації та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків; 5) виявлення, розслідування та розкриття воєнних злочинів, що були вчинені громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором і потребують установа фінансово-економічних зв'язків; 6) виявлення, розслідування та розкриття фактів державної зради, що потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків; 7) виявлення, розслідування та розкриття економічної співпраці громадян України, суб'єктів господарювання України, громадян та суб'єктів господарювання інших країн (крім російської федерації) з резидентами держави-агресора; 8) виявлення, розслідування та розкриття економічної співпраці політичних діячів України з резидентами держави-агресора;

– форми організації співпраці: створення спільних слідчих груп; залучення фахівців; спільне використання ресурсів; обмін інформацією є особливою

складовою формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; консультування.

Доведено необхідність виокремлення в межах фінансово-контрольної компоненти функціонального та забезпечувального інструментарію системи економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічній злочинності. Питання деталізації функціонального навантаження інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічній злочинності здійснено через опрацювання та уточнення функціональних положень основних його суб'єктів. Доведено, що прямими суб'єктами інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічній злочинності слід визнати Державну аудиторську службу України, Рахункову палату, Державну службу фінансового моніторингу, Державну податкову службу України, Державну митну службу України. За результатами аналізу їх завдань, повноважень, прав та обов'язків встановлено потребу у розширенні та посиленні інформаційних взаємозв'язків між суб'єктами функціонального та забезпечувального інструментаріїв, їх кооперації з метою адресної взаємодії. Також доведено необхідність налагодження перманентного оперативного процесно-інформаційного взаємозв'язку між вказаними контрольними суб'єктами та відповідними правоохоронними органами та формування стійких інформаційних каналів передачі закритих даних щодо економічних злочинців не тільки правоохоронним органам, а й головному координаційному органу з питань національної безпеки – Раді Національної безпеки та оборони України – для формування відповідних санкцій, зокрема в умовах збройної агресії проти нашої країни. Для реалізації цих рекомендацій запропоновано закріплення у функціональних нормативно-правових актах перелічених органів фінансового контролю та моніторингу положення щодо взаємодії з функціональними правоохоронними та безпековими органами в процесі виявлення правопорушень унаслідок проведених контрольних дій.

Запропоновано функції фінансово-контрольних інститутів у сфері запобігання та боротьби з економічною злочинністю задля забезпечення економічної безпеки: контрольна, управлінська, захисна, безпекова, комунікаційна, коопераційна. За цих умов функціонального навантаження інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічній злочинності визначає такі вектори: контрольний; управлінський; захисний; безпековий; комунікативний; коопераційний.

У п'ятому розділі *«Реалізація державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави»* розкрито основні положення, що визначають формування якісної інформаційно-комунікаційної системи державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; обґрунтовано значення використання механізмів забезпечення інформаційної безпеки; запропоновано напрями

трансформації взаємодії правоохоронних органів із міжнародними поліцейськими організаціями.

Ідентифіковано положення, що визначають формування якісної інформаційно-комунікаційної системи державної політики запобігання та протидії економічній злочинності: 1) інформаційно-комунікаційна система є ваговою складовою налагодження взаємозв'язків із стейкхолдерами та інститутами громадянського суспільства; 2) реалізація державних функцій неможлива без налагодження комунікації між усіма учасниками державної політики; 3) налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами реалізації державної політики допоможе забезпечити ефективність усього процесу вироблення та реалізації державно-управлінських рішень. Визначено, що комунікаційна діяльність у реалізації державної політики може виступати складовою управлінського впливу, так і держава є регулятором інформаційно-комунікаційної системи. Обґрунтовано зміст і властивості таких елементів комунікаційної системи: комунікативний простір, комунікативний процес, комунікант, комунікатор, реципієнт, канали комунікації, бар'єри комунікації, верифікація інформації, захист інформаційно-комунікаційних систем, інформаційний обмін. Розроблено багаторівневу структуру інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки. Доведено, що необхідною умовою її ефективного функціонування є взаємодія та взаємоузгодженість дій суб'єктів формування та реалізації державної політики із міжнародними політичними та безпековими інститутами; інститутами громадянського суспільства; органами центральної виконавчої влади, правоохоронними органами та органами державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; органами місцевого самоврядування; контролюючими органами.

Належна взаємодія внутрішніх суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності створює умови для підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами протидії економічній злочинності на міжнародному рівні. Серед таких суб'єктів доречно виокремити міжнародні політичні організації, міжнародні поліцейські організації, урядові та неурядові організації закордонних країн, правоохоронні органи зарубіжних країн. Ефективність взаємодії державних органів із закордонними партнерами дозволяє забезпечити такі форми взаємодії між ними: обмін інформацією, спільні оперативно-розшукові та слідчі дії, спільні навчальні та інформаційні проекти щодо протидії та запобігання економічній злочинності.

Розроблено й обґрунтовано механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, структуру та основний зміст якого наведено на рис. 6. Система моніторингу має функціонувати на постійній основі як для попередження загроз, так і для усунення їх наслідків.

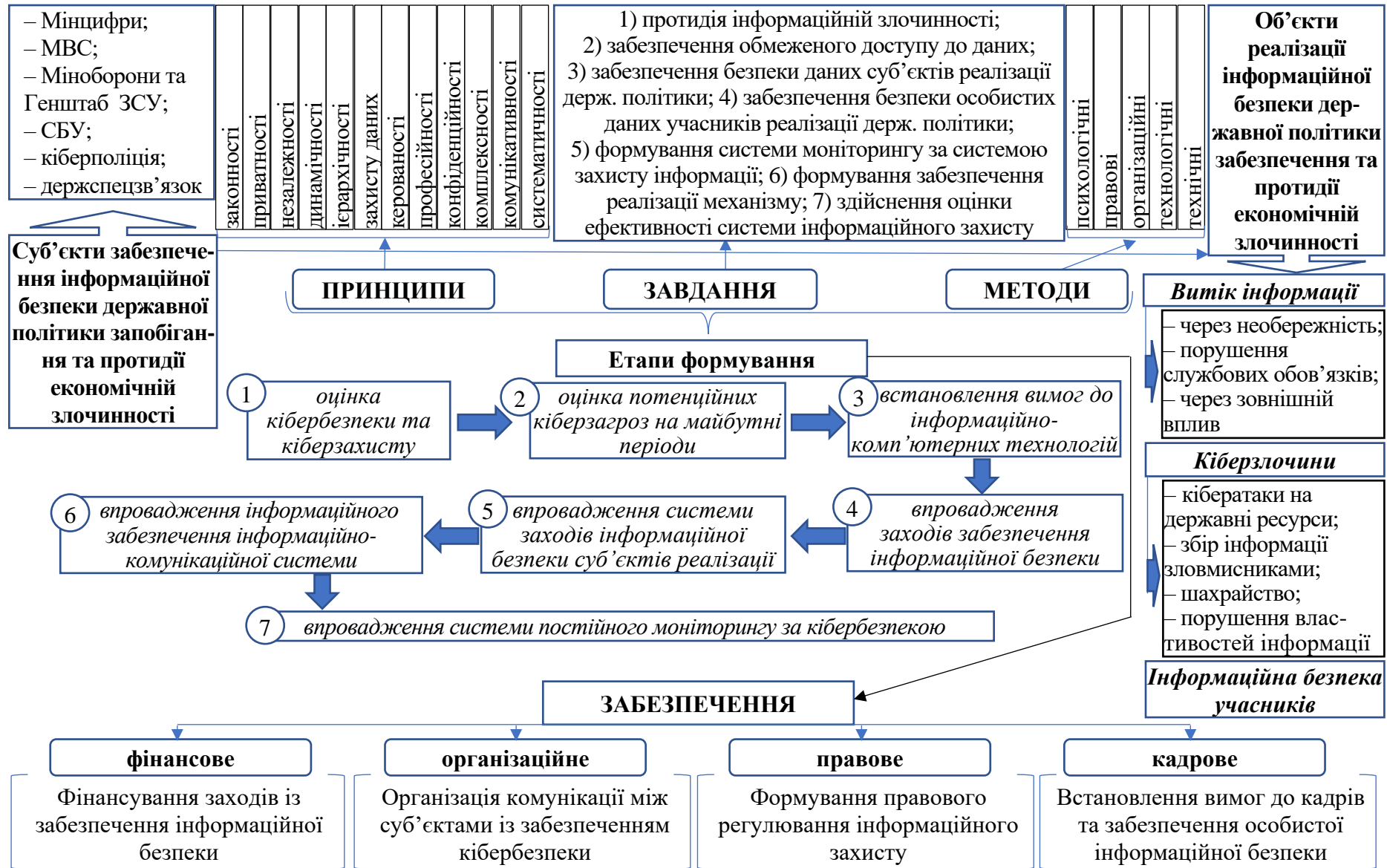

Рис. 6. Механізм забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

Механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів реалізації досліджуваної політики має ґрунтуватися на системному підході в класичному розумінні змісту системи як впливу суб'єкта на об'єкт. Власне процес формування системи інформаційного захисту державної політики забезпечення та протидії економічній злочинності повинен складатися із таких послідовних етапів: 1) оцінка кібербезпеки та кіберзахисту; 2) оцінка потенційних кіберзагроз на майбутні періоди; 3) встановлення вимог до інформаційно-комп'ютерних технологій; 4) впровадження заходів забезпечення інформаційної безпеки; 5) впровадження системи заходів інформаційної безпеки суб'єктів реалізації; 6) впровадження інформаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи; 7) впровадження системи постійного моніторингу за кібербезпекою. Реалізація зазначених етапів потребує таких видів забезпечення, як фінансове, інформаційне, правове, кадрове.

Запропоновано та обґрунтовано напрями трансформації взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями, які передбачають: 1) формування кадрового резерву фахівців (офіцерів зв'язку) правоохоронних органів та органів, які реалізують правоохоронну функцію та не підпорядковуються МВС України задля оперативної взаємодії з Інтерполом та Європолем з метою запобігання економічній злочинності; 2) координацію діяльності МВС України з Інтерполом задля боротьби з економічною злочинністю; 3) удосконалення процесу комунікації з Європолем шляхом створення міжвідомчого центру комунікації з урахуванням особливостей та необхідності реалізації державної політики на шляху інтеграції до Європейського Союзу щодо боротьби з економічною злочинністю; 4) взаємодію між Інтерполом та Європолем щодо удосконалення правового, фінансового, організаційного та інформаційного забезпечення; Інтерполом, спеціалізованими правоохоронними органами та інституціями фінансового моніторингу для здійснення заходів щодо протидії фінансуванню тероризму; в сфері розвитку цифрового суспільства (здійснення заходів щодо протидії кіберзагрозам для національних економік та глобальної економічної системи в цілому, а також забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин на міжнародних ринках товарів, робіт і послуг).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано вирішення наукової проблеми щодо розробки теоретичних і методологічних положень формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України. Результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Запропоновано під економічними злочинами розуміти загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих

інтересів особи або групи осіб, що призводить до дисбалансу економічної системи держави, порушення економічної свободи, зниження репутації держави як міжнародного актора, в результаті чого знижується ефективність правоохоронної, соціальної, оборонної та інших функцій держави. Запропонований підхід до визначення економічної злочинності вирізняється комплексністю та має економічні, юридичні та безпекові властивості, що сприяє комплексному розв'язанню проблеми, пов'язаної із розробкою державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

2. У результаті аналізу наукових джерел із питань запобігання та протидії економічній злочинності, виявлено основні напрацювання з цієї тематики та оцінено їхню значущість для сучасної теорії та методології науки, а також визначено питання, які залишились поза увагою і потребують дослідження та розробки теоретичних положень та методологічного інструментарію з питання протидії економічній злочинності задля забезпечення економічної безпеки України. Здійснений бібліометричний аналіз наукових публікацій, що індексуються в наукометричних базах даних з проблем економічної злочинності, дав змогу ідентифікувати сучасні тенденції та тренди публікацій. Це допомогло розширити теоретичні знання про економічну злочинність як об'єкт економічного дослідження, а також слугує поштовхом до реалізації державної політики, зважаючи на новітні напрацювання.

3. Ідентифіковано та структуровано наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави. Розроблено інформаційну модель структурування наслідків економічної злочинності, які впливають на складові економічної безпеки (бюджетну, фінансову, інвестиційну, інноваційну, виробничу, демографічну, соціальну, зовнішньоекономічну безпеку), від рівня якої залежить реалізація державних функцій і, як наслідок, забезпечення таких видів безпеки як: політична, воєнна, зовнішньополітична, екологічна, енергетична, продовольча. Структурування наслідків економічної злочинності формує комплексне бачення вирішення проблем забезпечення економічної безпеки держави. Обґрунтування складу та змісту репутаційних наслідків економічної злочинності сприяло виявленню чинників впливу на систему економічної безпеки держави та формування комплексу заходів взаємодії із міжнародними партнерами.

4. Розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, що ґрунтуються на визначеному порядку, який передбачає сукупність послідовних етапів: 1) визначення та ідентифікація властивостей симптомів проблеми, що стосується економічної злочинності в суспільстві; 2) визначення та ідентифікація системних проблем реалізації державної політики для трансформації її мети та ключових завдань; 3) обґрунтування змістовних характеристик державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері гарантування економічної безпеки; 4) обґрунтування вихідних положень, що охоплює: ідентифікацію властивостей об'єктно-предметного поля; визначення мети та завдань; встановлення принципів, на яких повинні ґрунтуватися державно-управлінські рішення; 5) встановлення

напрямів державної політики; 6) визначення об'єктів впливу державної політики, що визначають її комплексність, для гарантування економічної безпеки держави; 7) встановлення напрямів трансформації діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики; 8) визначення властивостей та встановлення напрямів розвитку методів, інструментів, засобів та складових забезпечення формування та реалізації державної політики, які є основою механізму реалізації досліджуваної політики і спрямовані на реформування правоохоронної, економічної, правової, політичної та соціальної системи розвитку суспільства та дозволять забезпечити відповідний рівень економічної безпеки держави; 9) формування інформаційно-комунікаційної системи розробки та реалізації державної політики; 10) розробка механізмів забезпечення безпеки реалізації державної політики щодо: обмеження політичного впливу; зниження рівня корупції; забезпечення інформаційного захисту; 11) розробка механізму оцінки ефективності реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як основи гарантування економічної безпеки держави. Розроблені положення спрямовані на вирішення симптомів проблеми та подолання наслідків економічної злочинності.

5. Визначено, що симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави економічного та неекономічного характеру, зумовлені економічною злочинністю та свідчать про високий рівень загроз для розвитку держави. Розроблено комплекс заходів щодо вироблення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Виділення симптомів проблеми гарантування економічної безпеки сприяє формуванню та реалізації державної політики, що дозволить вирішити проблему в комплексі як у межах реалізації заходів із запобігання та протидії економічній злочинності, так і в межах реалізації інших видів державної політики (безпекової, соціальної, економічної, міжнародної, правоохоронної).

6. Встановлено недосконалість державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, оскільки виявлено низку її системних проблем, а саме: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення; 3) низький рівень кадрового забезпечення; 4) відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність підходів до вивчення економічних злочинів як суспільної загрози, формування яких має стати ключовим фактором визначення завдань державної політики запобігання та протидії економічній злочинності та допоможе підвищити рівень економічної безпеки держави. Визначення системних проблем дозволяє трансформувати механізм реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

7. З'ясовано, що найбільший вплив на рівень економічної безпеки держави мають наслідки економічної злочинності, що проявляються в соціально-економічній сфері. Обґрунтовано механізм оцінки їх впливу на економічну безпеку держави, що вирізняється такими складовими: оцінка державного боргу, визначення індексу конкурентоспроможності, індексу якості життя та індексу Джині, що дасть змогу ідентифікувати зазначені наслідки та усунути їх застосовуючи інструменти державної політики.

8. Обґрунтовано напрями трансформації центральних органів виконавчої влади в результаті дослідження діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України. Удосконалені методичні підходи до діяльності центральних органів виконавчої влади як суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки України (ідентифікація напрямів діяльності та об'єктів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічну злочинність; групування органів центральної виконавчої влади за їх роллю в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; розширення діяльності суб'єктів реалізації державної політики) уможливають визначення напрямів і сфер трансформації їх діяльності, що забезпечить кваліфіковане виконання функцій відповідними органами та їх структурними підрозділами та покращить координацію між суб'єктами державної політики і сприятиме її системності.

9. Удосконалено діяльність суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності, що реалізують правоохоронну функцію, щодо ідентифікації їхніх ознак. Дослідження стану фінансування діяльності правоохоронних органів дало можливість виокремити потреби практичної сфери запобігання та протидії економічній злочинності в контексті фокусної уваги економічної безпеки та її запити до інструментальної забезпечувальної фінансово-контрольної складової (передбачати таємні видатки для здійснення спеціальних операцій; звітування перед профільним комітетом Верховної Ради України; розробити механізм фінансування спільних операцій; передбачити фінансування взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями; передбачити фінансування безперервної освіти правоохоронців; передбачити фінансування перепідготовки правоохоронців, які припиняють роботи в правоохоронній системі, але є працездатного віку; передбачити фінансування створення наукових лабораторій; передбачити фінансування тимчасових спільних слідчих міжвідомчих груп; передбачити фінансування вивчення економічних та фінансових аспектів воєнних злочинів), що сприятиме зміцненню системи запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю, а отже призведе до оптимізації рівня економічної безпеки та сприятиме подальшому його підвищенню. Запропоновано напрями розширення діяльності правоохоронних органів, що дозволить підвищити ефективність діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, а також протидіяти сучасним загрозам національній безпеці України.

10. Обґрунтовано необхідність виокремлення та сформовано визначення поняття «інструментальне фінансово-контрольне забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності», під яким запропоновано розуміти сукупність заходів у межах фінансового контролю та моніторингу, спрямованих на суцільний перманентний контроль вартісних показників діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення, припинення та запобігання економічної злочинності в країні задля задоволення об'єктивної потреби у розвитку функціональних векторів суб'єктів державного фінансового контролю та моніторингу в запобіганні та протидії економічній злочинності. Ідентифіковано склад суб'єктів інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки та оновлено склад функцій таких суб'єктів зокрема, та інструментального фінансово-контрольного забезпеченням економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності в цілому з метою забезпечення контрольної, управлінської, захисної, безпекової, комунікаційної, коопераційної функцій. Реалізація на практиці обґрунтованих пропозицій сприятиме зміцненню системи запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю, а отже призведе до оптимізації рівня економічної безпеки та подальшого його підвищення. Запропоновані положення відображають потреби практичної сфери запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю в контексті фокусної уваги економічної безпеки та її запити до інструментальної забезпечувальної фінансово-контрольної складової.

11. Розроблено багаторівневу ієрархічну інформаційно-комунікаційну систему державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, яка відображає взаємодію та взаємоузгодженість дій суб'єктів формування та реалізації політики на: міжнародному рівні (взаємодія із міжнародними інституціями та суб'єктами правоохоронної системи зарубіжних країн); рівні взаємодії з інститутами громадянського суспільства (взаємозв'язок із інститутами громадянського суспільства для врахування приватних, суспільних та публічних інтересів учасників економічних відносин); міжсистемному рівні (врахування різних сфер суспільного життя та державного впливу, що визначає взаємодію із суб'єктами реалізації як правоохоронної функції держави, так і інших функцій і складових державного управління); міжсуб'єктному рівні (взаємодія між суб'єктами керованої та керуючої системи державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а також між правоохоронними органами та органами, що реалізують правоохоронну функцію). Визначені суб'єкти, характер та форми взаємодії на кожному з рівнів інформаційно-комунікаційної системи уможливають забезпечення якісної та своєчасної комунікації з метою формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

12. Розроблено механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів запобігання та протидії економічній злочинності, який охоплює вихідні положення (встановлено суб'єктів забезпечення інформаційного захисту та виявлено властивості об'єктів) та визначено принципи, яким має відповідати

система інформаційного захисту процесу реалізації державної політики. Запропоновано сукупність завдань цього механізму, вирішення яких можливе через організаційні, правові, психологічні, технічні та технологічні методи, що мають відповідати запропонованим етапам його формування та реалізації (оцінка кібербезпеки та кіберзахисту; оцінка потенційних кіберзагроз на майбутні періоди; встановлення вимог до інформаційно-комп'ютерних технологій; впровадження заходів забезпечення інформаційної безпеки; впровадження системи заходів інформаційної безпеки суб'єктів реалізації; впровадження інформаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи; впровадження системи постійного моніторингу за кібербезпекою). Впровадження механізму забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності забезпечить відповідний рівень захисту інформації та каналів її передачі.

13. Запропоновано удосконалити організаційну форму взаємодії з Інтерполом та Європолом (удосконалення комунікаційної взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями, механізму формування офіцерів зв'язку з метою боротьби та протидії економічній злочинності) та напрями взаємодії, реалізація яких спрямована на протидію та запобігання економічній злочинності, протидію тероризму та розвитку цифрового суспільства з огляду на актуальність забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин. Запровадження окресленого механізму допоможе підвищити рівень ресурсного, кадрового та інформаційного забезпечення протидії економічній злочинності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Дикий А. П. Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України : монографія. Житомир : Бук-Друк. 2023. 428 с.

2. Дикий А. П. Інформаційно-комунікаційне забезпечення функціонування правоохоронної системи. *Криза правоохоронної системи України* : колективна монографія. Житомир : Бук-друк. 2023. 584 с. С. 496–577.

Особистий внесок здобувача: визначено характер взаємодії правоохоронних органів з міжнародними правоохоронними організаціями.

Статті у зарубіжних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз

3. Kryshtanovych M., Gorban I., Kornat L., Dykyi A., Marushko N. Investment Support for the Digitalization of Socio-Economic Systems in the Context of Ensuring

Security. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22. No. 6. PP. 733–738. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202206/20220692.pdf.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості процесу цифровізації соціально-економічних систем у контексті забезпечення безпеки.

4. Свірко С. В., Дикий А. П., Дика О. С., Тростенюк Т. М. Бюджетна безпека як динамічна детермінанта соціально-економічного розвитку України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 6 (47). С. 280–293. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3913>.

Особистий внесок здобувача: визначено значення бюджетної безпеки в структурі національної безпеки України.

5. Rudnytskyu W., Svirko S., Dykyi A., Dyka O., Trosteniuk T. Evaluation of the efficiency of state institutions of higher education in Ukraine: theoretical principles and general methodological approaches. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2021. Vol. 2 (37). PP. 161–170. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3260/3188>.

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано оновлення системи оцінки дієвості державних закладів вищої освіти з урахуванням виконання завдань державної політики в сфері запобігання економічної злочинності.

Статті у виданнях зарубіжних країн

6. Dykyi A., Dyka O., Naumchuk K. Analysis of current threats to the information security of the state. *Socioworld. Social research & behavioral sciences journal*. 2021. Vol. 6. Is. 04 (02). PP. 130–138. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5810442>.

Особистий внесок здобувача: ідентифіковано загрози інформаційній безпеці держави.

7. Kamyshanskyi O., Dykyi A., Kryzhanovskyi A., Baranovska T., Kovalchuk O. Conduct of search actions in the investigation of fraud with financial resources. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41, N. 77. PP. 830–852. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40222/45636>.

Особистий внесок здобувача: визначено доцільність використання технічних засобів фіксації та попередження фінансових злочинів.

Статті у фахових виданнях України

8. Дикий А. П. Економічна злочинність як деструктивний фактор економічного розвитку держави. *Наукові перспективи*. 2023. № 1 (31). С. 298–313. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3556/3576>.

9. Дикий А. П. Системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 3. С. 57–63. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1056/1066>.

10. Дикий А. П., Барановська Т. В. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. *Наукові інновації та*

передові технології. 2023. № 2 (16). С. 148–168. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/3660/3680>.

Особистий внесок здобувача: визначено змістовні характеристики державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері гарантування економічної безпеки.

11. Дикий А. П. Діагностика соціально-економічних наслідків економічної злочинності, що визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки. *Економічний простір*. 2022. № 178. С. 97–105. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1222/1178>.

12. Дикий А. П. Бібліометричний аналіз наукових публікацій, що індексуються в наукометричних базах даних, з проблем економічної злочинності. *Економіка і регіон*. 2022. № 4 (87). С. 308–318. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2813/2221>.

13. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 3–17. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/272223>.

14. Дикий А. П. Політичний режим як симптом прояву економічної злочинності та проблеми гарантування економічної безпеки держави. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. Том 21. № 3 (52). С. 80–102. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/275786>.

15. Дикий А. П. Розвиток теоретичного уявлення та методологічних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності: огляд дисертаційних досліджень. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2046>.

16. Дикий А. П. Симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави в контексті запобігання та протидії економічній злочинності. *Бізнес-Інформ*. 2022. № 12. С. 6–16. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2022&abstract=2022_12_0_6_16.

17. Дикий А. П. Трансформація діяльності органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2022. Том 33 (72). № 1. С. 60–68. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/33_72_1/12.pdf.

18. Дикий А. П., Барановська Т. В. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 5 (7). С. 272–285. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-5\(7\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-5(7)).

Особистий внесок здобувача: визначено напрями трансформації співпраці правоохоронних органів із міжнародними поліцейськими організаціями з метою запобігання та протидії економічній злочинності.

19. Свірко С. В., Дикий А. П., Тростенюк Т. М. Управління бюджетною безпекою в контексті економічного розвитку країни: ризик та загрози. *Східна*

Європа: економіка, бізнес та управління. 2022. Вип. 3 (36). С. 117–124. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/36_2022/20.pdf.

Особистий внесок здобувача: ідентифіковано чинники бюджетної безпеки країни.

20. Грицишен Д. О., Дикий А. П. Ідентифікація наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави. *Актуальні проблеми економіки.* 2021. № 7–8 (241–242). С. 41–51. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2021/07/07-08.21._topic_Dumytrii-O.-Hrytsyshen-Anatolii-P.-Dykyi-41-51.pdf.

Особистий внесок здобувача: визначено перелік наслідків економічної злочинності, які мають вплив на економічну безпеку України.

21. Дикий А. П. Місце суб'єктів державного фінансового контролю в запобіганні та протидії економічній злочинності. *Актуальні проблеми економіки.* 2021. № 5 (239). С. 55–67. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2021/05/05.21._note_ukr_Anatolii-P.-Dykyi-.-55-67.pdf.

22. Дикий А. П. Формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та протидії економічній злочинності. *Наукові перспективи.* 2021. № 11 (17). С. 486–499. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3646/3666>.

23. Дикий А. П., Наумчук К. М., Тростенюк Т. М. Аналіз сучасних загроз інформаційній безпеці держави. *Економічний простір.* 2021. № 176. С. 155–158. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1044>.

Особистий внесок здобувача: визначено загрози економічній безпеці держави.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

24. Дикий А. П. Якість життя як наслідок економічної злочинності. *Аналіз тенденцій розвитку економіки, фінансів, управління та права* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Біла Церква, 29 березня 2023 р. Біла Церква : ЦФЕНД, 2023. 75 с. С. 8–12. URL: http://www.economics.in.ua/2023/04/blog-post_7.html

25. Дикий А. П. Економічна злочинність як деструктивний фактор формування доходів населення держави. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29–30 березня 2023 року. Львів: Львівський науковий форум, 2023. 61 с. С. 9–12. URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2021/25-26.09.2021/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.

26. Дикий А. П., Барановська Т. В. Зміст поняття “економічна злочинність”: огляд наукової літератури. *World Development of Science and Technology: the 45th International scientific and practical conference* 16–17 January, 2023. Pegas Publishing, Canada, Ottawa. 2023. 128 p. PP. 20–28. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/Canada_170123.pdf.

Особистий внесок здобувача: запропоновано авторське визначення поняття «економічна безпека».

27. Дикий А. П., Барановська Т. В. Наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави. *Розвиток науки та техніки: виклики сучасності* : СХVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, Вінниця, 23 січня 2023 р. 264 с. С. 68–73. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/%D0%92%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8F_230123.pdf.

Особистий внесок здобувача: визначено наслідки економічної безпеки держави.

28. Дикий А. П., Наумчук К. М., Тростенюк Т. М. Особливості державного управління інформаційною безпекою в умовах воєнного стану. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. Рига (Латвія) : ВАДНД, 07 жовтня 2022 р. 487 с. С. 41–46. URL: <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-25.pdf>.

Особистий внесок здобувача: визначено складові інформаційної безпеки як елементу економічної безпеки.

29. Євдокимов В. В., Дикий А. П. Інформаційний механізм формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності. *Місьцеве самоврядування в Україні та світі: теорія та практика* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 7 грудня 2021 року. Полтава : ПДАУ, 2021. С. 372–375. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2908/zbirnykkonferencyimiscevesamovryadvukrayini07122021.pdf>.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями розвитку складових інформаційного механізму формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності з метою забезпечення економічної безпеки держави.

30. Дикий А. П. Ідентифікація загроз бухгалтерської інформації. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Житомир : ЖДТУ. 2017. Т. II. 296 с. С. 13. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/13-1.pdf>.

31. Voytsitskaya K., Dykyi A., Kovalchuk I. The optimization of the capital structure of the enterprise in the modern conditions of the economy. *Current Trends in Young Scientists' Research* : IV Scientific and Practical Conference, April 12, 2017. Zhytomyr : ZSTU, 2017. 288 p. P. 217–219. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/6513>.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив оптимізації структури капіталу на фінансову безпеку як складову економічної безпеки.

32. Дикий А. П., Дика О. С. Договірне регулювання у забезпеченні фінансової безпеки підприємства : тези XXXVI науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню науки, 12–13 травня 2011 р. Житомир : ЖДТУ, 2011. Т. II. 418 с. С. 231.

Особистий внесок здобувача: визначено значення договору для забезпечення фінансової безпеки як складової економічної безпеки.

**Праці в інших виданнях, які додатково відображають
наукові результати дисертації**

33. Dykyi A., Prokopenko Z., Shyrokoipias O., Kochyn T., Yaremchuk I. Current state of consulting service in Ukraine and in the world. *Association agreement: driving international changes* : collective monograph. Ottawa, Ontario, Canada : Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. Vol. III. PP. 237–249. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3613527.

Особистий внесок здобувача: визначено актуальність формування якісної інформаційно-комунікаційної системи державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

34. Grytsyshen D., Dziubenko O., Dykyi A., Nord G., Prokopenko Zh. Financial security management based on assessment of the financial plan of the enterprise. *Association agreement: driving international changes* : collective monograph. Chicago, Illinois, USA : Accent Graphics Communications, 2019. Vol. II. PP. 450–468. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3346533.

Особистий внесок здобувача: визначено вплив економічних злочинів на фінансову безпеку держави.

35. Нонік В. В., Дикий А. П., Дика О. С. Інформаційна модель управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : колективна монографія. Житомир: О. О. Євенок. 2017. 248 с.

Особистий внесок здобувача: здійснено наукову ідентифікацію поняття економічної безпеки, проаналізовано прояв загроз економічній безпеці.

36. Дикий А. П., Дика О. С., Наумчук К. М., Тростенюк Т. М. Понятійно-категоріальний апарат інформаційної безпеки України в забезпеченні національної безпеки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Вип. 4. С. 23–31. URL: <https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/issue/view/17>.

Особистий внесок здобувача: запропоновано визначення інформаційної безпеки та ідентифіковано її роль для національної безпеки.

37. Дикий А. П., Наумчук К. М. Місце євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2020. Том 31 (70). Вип. 5. С. 12–16. URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2020/5_2020/5.pdf.

Особистий внесок здобувача: визначено роль корупційних явищ в Україні в послабленні економічної безпеки.

38. Дикий А. П., Барановська Т. В., Баришнікова О. М. Ідентифікація об'єктів соціальної складової звітності сталого розвитку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 1 (36). С. 3–14. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/101986/97245>.

Особистий внесок здобувача: визначено актуальність достовірного відображення інформації при складанні звітності як джерела формування судження щодо стану економічної безпеки.

39. Дикий А. П., Серветник Т. О. Поняття професіоналізації державної служби. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, 11–15 травня

2020 р. Житомир, ЖДТУ. 2020. С. 725. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/15.-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya.pdf>.

Особистий внесок здобувача: визначено актуальність підвищення кваліфікації працівників органів публічної влади як фактора забезпечення економічної безпеки.

40. Дикий А. П., Наумчук К. М. Соціальні прояви розвитку корупції в процесі становлення державної антикорупційної політики. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ* : збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 19 листопада 2019 р. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ». 2019. 368 с. С. 131–133. URL: <http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/>.

Особистий внесок здобувача: визначено роль соціальних проявів корупції як деструктивного фактора забезпечення економічної безпеки.

41. Дикий А. П., Самчук К. І. Ідентифікація витрат на підготовку та перепідготовку працівників : тези виступів Міжнар. наук. конф. Житомир : О. О. Євенок, 2017. 480 с. С. 460–462. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream>

Особистий внесок здобувача: визначено актуальність підвищення кваліфікації працівників з метою забезпечення економічної безпеки.

АНОТАЦІЯ

Дикий А. П. Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави. – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукової проблеми – обґрунтування теоретичних і методологічних положень формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Запропоновано тлумачення поняття «економічні злочини», враховуючи різноплановість підходів до розуміння змісту економічної злочинності та специфіку наукових досліджень з позиції вивчення економічних злочинів як загрози економічній безпеці держави.

Здійснений бібліометричний аналіз наукових публікацій дав можливість визначити питання, які залишились поза увагою, потребують дослідження та розробки теоретичних положень та методологічного інструментарію з питання протидії економічній злочинності задля забезпечення економічної безпеки України, що сприяє розширенню теоретичних знань про економічну злочинність як об'єкт економічного дослідження.

Розроблено інформаційну модель структурування наслідків економічної злочинності. Обґрунтовано склад та зміст репутаційних наслідків економічної злочинності та їх вплив на систему гарантування економічної безпеки держави.

Розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави.

Виділено симптоми проблеми гарантування економічної безпеки, що є важливою складовою методології формування та реалізації державної політики і дозволить вирішити проблему в комплексі як в межах реалізації заходів із запобігання та протидії економічній злочинності, так і в межах реалізації інших видів державної політики.

Виявлено системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, які мають стати ключовим фактором формування завдань державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що дасть змогу підвищити рівень економічної безпеки держави.

Проведений аналіз економічної злочинності дав можливість зробити висновок, що вона негативно впливає на рівень економічної безпеки держави, відповідно виникає необхідність здійснення нормативних та організаційних напрацювань щодо напрямів усунення таких злочинів або ж принаймні їх мінімізації. Проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність політико-правових та соціально-економічних наслідків економічної злочинності крізь призму впливу на показники, які характеризують місце країни в світових рейтингах.

Обґрунтовано напрями трансформації центральних органів виконавчої влади, яка визначена в контексті запропонованих напрямів та об'єктів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки. Запропоновано групувати органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності, що забезпечить кваліфіковане виконання функцій відповідними органами та їх структурними підрозділами та покращить координацію між суб'єктами державної політики і сприятиме її системності.

Розроблено механізм міжнародної співпраці суб'єктів правоохоронної системи із міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн і напрями взаємодії щодо запобігання та протидії економічній злочинності, реалізація яких спрямована на протидію та запобігання економічній злочинності, тероризму і розвитку цифрового суспільства з огляду на актуальність забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин.

Удосконалено механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів запобігання та протидії економічній злочинності, що охоплює: вихідні положення, порядок забезпечення інформаційної безпеки, що включає сукупність вимог до процесів запобігання та протидії економічній злочинності та види забезпечення системи інформаційного захисту.

Ключові слова: економічна безпека держави, економічна злочинність, злочини, державна політика, державне управління, протидія економічним злочинам, запобігання економічній злочинності, правоохоронна діяльність.

ABSTRACT

Dykyi A. P. State policy of preventing and countering economic crime in the system of guaranteeing economic security of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences, specialty 21.04.01 – economic security of the state. – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The dissertation work is devoted to the solution of the scientific issue – the substantiation of the theoretical and methodological provisions of the formation and implementation of the state policy of prevention and counteraction of economic crime in the system of guaranteeing the economic security of Ukraine.

The objectivity of the existence of each approach is substantiated, taking into account the specificity of scientific research from the standpoint of studying economic crimes as a threat to the state's economic security. Therefore, the following interpretation is proposed: economic crimes are threats to the economic security of the state, consisting in the implementation of illegal economic activities (economic processes, relations, operations) or violation of requirements for legal, economic activity to satisfy the selfish interests of a person or a group of persons.

Issues that have been left out of attention and require research and development of theoretical provisions and methodological tools on the issue of combating economic crime to ensure the economic security of Ukraine have been identified. The bibliometric analysis of scientific publications made it possible to identify modern trends and trends in publications, which makes it possible to expand theoretical knowledge about economic crime as an object of economic research.

An information model for structuring the consequences of economic crime has been developed. The composition and content of the reputational consequences of economic crimes affecting the system of guaranteeing the state's economic security were substantiated.

Methodological regulations for the formation and implementation of the state policy of prevention and counteraction of economic crime in the system of guaranteeing the state's economic security have been developed. Such an assessment should be based on resolving symptoms of the problem identified in previous studies.

The symptoms of the problem of guaranteeing economic security are highlighted, which is an essential component of the methodology for the formation and implementation of state policy, which will allow solving the problem in a complex way both within the framework of the implementation of measures to prevent and combat economic crime and within the framework of the implementation of other types of state policy (security, social, economic, international, law enforcement).

The systemic problems of the state policy of preventing and combating economic crime have been identified, which should become a critical factor in shaping the tasks of the state policy of preventing and combating economic crime, which will allow for increasing the state's economic security level.

The conducted analysis of economic crimes made it possible to conclude that it affects the level of state's economic security, accordingly, there is a need to carry out

regulatory and organizational measures to eliminate such crimes or at least reduce them. The conducted research made it possible to identify a set of political, legal and socio-economic consequences of economic crimes through the prism of their influence on indicators that characterize the state's place in world rankings.

A study was conducted to assess the socio-economic consequences of economic crime through the prism of the impact on the indicators characterizing the country's place in the world rankings, including public debt, competitiveness index, quality of life index, and Gini index. The latter made it possible to identify a set of socio-economic consequences of economic crime.

The directions of transformation of the central bodies of executive power are substantiated. The transformation of their activities is determined in the context of the proposed directions and objects of the state policy of preventing and countering economic crime in the system of guaranteeing economic security. It is proposed to group the bodies of the central executive power that implement the state policy of preventing and combating economic crime as follows: bodies of the central executive power that directly implement the state policy in the field of preventing and combating economic crime; bodies of the central executive power, which are regulators of economic activity; bodies of the central executive power, implementing state policy in areas that form the implementation of state policy on the prevention and counteraction of economic crime.

A mechanism for international cooperation of law enforcement entities with international police organizations and law enforcement agencies of foreign countries has been developed in the context of 1) justification of communication channels; 2) determination of areas of cooperation; 3) development of forms of organization of interaction in the process of combating economic crimes; 4) formation of personnel requirements for liaison officers; 5) directions of cooperation with law enforcement agencies of foreign countries in the context of prevention of economic crime, training and retraining of personnel, implementation of joint operations.

The mechanism for ensuring information security in the processes of preventing and countering economic crime has been improved, which provides for initial provisions (objects of information security and cyber protection; subjects of ensuring information security at various levels of implementation of state policy; the purpose and tasks of the mechanism); the procedure for ensuring information security, which includes a set of requirements for the processes of preventing and countering economic crime and types of ensuring the information protection system.

Keywords: economic security of the state, economic crime, crimes, state policy, state administration, combating economic prevention of economic crime, law enforcement activities.

Підписано до друку 27.07.2023 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 2,0.
Тираж 50 прим. Зам. № 53-23.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.